

УДК 375.015:796.071.43

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО АРТИСТИЗМУ НА УРОЦІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

С. М. Борщов, В. Є. Бондарчук

У статті розглянуто основні компоненти педагогічного артистизму, що мають відношення до різних аспектів особистості студентів і вчителів фізичної культури (внутрішній і зовнішній). Дані дослідження визначено за допомогою психолого-педагогічної характеристики і містили складові майстерності. Зроблено узагальнення методів педагогічного впливу на окремих учнів, колективу, за рахунок яких підвищується ефективність, педагогічне новаторство, новизна, організаційний підхід, інтуїція, знання нового плану, авторитетне керівництво тощо. Проаналізовані рівні артистизму студентів і вчителів фізичної культури.

Ключові слова: педагогічний артистизм, педагогічні здібності, майстерність, ефективність, формування сучасних засобів, методів, форм, анкетування.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з науковими і практичними завданнями. Вивчення проблеми педагогічного артистизму, з одного боку, та виявлення його ролі у формуванні та розвитку психіки людини, з іншого боку, сприяє вирішенню фундаментальної, практичної проблеми підвищення ефективності діяльності людини [2].

Професійна діяльність учителя фізичної культури пред'являє до школярів особливі вимоги виконання, якими забезпечує успіх у ній. Професійно важливими якостями особистості є такі, які сприяють яскравості і переконливості вираження почуття і ставлення, умінню поєднувати в своєму мисленні і поведінці образне і логічне для залучення дитини до багатства культури. Важливе місце серед цих якостей займає індивідуальне начало – педагогічний артистизм [3; 5].

Одним із завдань уроку фізичної культури є виховання, яке забезпечує єдність фізичного й духовного вдосконалення особистості. І якщо вчитель управляє цим процесом, висуває виховні завдання, то він досягає позитивного результату: прищеплює дітям культуру,

інтелігентність, артистизм, доброзичливість, прихильність, милосердя, формує національне почуття.

Учитель фізичної культури розробляє «сценарій» педагогічної дії уроку, а у цьому сценарії прослідковується режисерське бачення того чи іншого навчального чи виховного сюжету. Безпосередньо педагог повинен мати артистичні здібності, бо він виступає як активний творець знань, виховних ідей, втілень та впливів. Проблема артистизму вчителя фізичної культури відіграє важливу роль у створенні сприятливої обстановки, позитивної атмосфери на уроці, яка допомагає втілювати задуми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане вирішення цієї проблеми і на які спирається автор. Педагогічний артистизм як предмет досліджень є достатньо складним поняттям з позиції виховання. На сьогодні є чимало досліджень, у яких розглядають проблеми діяльності педагога, актора і режисера. Ці питання були в полі зору Н. В. Кузьміної, А. А. Драча, А. А. Ісаєва, О. О. Леонтєва, Ш. А. Амонашвілі, І. А. Зязюна, Н. П. Волкової, О. С. Булатової [1; 3; 4; 5; 6].

Нам відомі видатні діячі театральної педагогіки, актори, режисери, драматурги: К. Станіславський, Б. Вахтангов, В. Дмитрієвський, О. Довженко, С. Лифар, Л. Шпет. Водночас вивчення стану окресленої проблеми засвідчило особливий підхід до театральної педагогіки, психологічних та соціальних аспектів (Л. Виготський, М. Гадамер, Й. Гейзінга, М. Доналдсон, М. Монтессорі, С. Русова, О. Савченко, Н. Шкуратова) [7; 8].

Мета статті – дослідити роль педагогічного артистизму студентів, випускників факультету фізичного виховання, та вчителів фізичної культури м. Слов'янська.

Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання:

- розглянути педагогічні здібності як першу вихідну частину артистизму;
- проаналізувати педагогічну майстерність і виявити в ній відповідні компоненти;
- провести експеримент щодо ставлення до акторського мистецтва студентів і вчителів фізичної культури;
- визначити критерії та рівні сформованості у студентської молоді та вчителів фізичної культури духовно-культурних цінностей освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Розглядаючи педагогічні здібності як вихідну частину артистизму, Н.Д. Левітов зазначає: «Під педагогічними здібностями розуміють ряд якостей, що мають відношення до різних сторін особистості вчителя, що є умовами успішного виконання педагогічної діяльності:

- 1) здатність до передачі знань в короткій і цікавій формі;
- 2) здатність розуміти учнів, що базується на спостережливості;
- 3) самостійний творчий склад мислення;
- 4) винахідливість або швидке і точне орієнтування;
- 5) організаторські здібності, необхідні як для забезпечення системи роботи самого вчителя, так і для створення гарного учнівського колективу» [7, с. 211].

Сучасний педагог зможе цілком реалізувати свій професійний потенціал залежно від глибини розуміння суті освіти. Кожний учитель знає, що існує два розуміння внутрішнього і зовнішнього артистизму.

Внутрішній артистизм передбачає відкритість і безпосередність педагога, вміння говорити і діяти напрома, ділитися тим, що є всередині. Артистичний педагог має здібності заражати своїми переживаннями, сумнівами, радістю інших людей. Особиста здібність вчителя фізичної культури проявляється в наявності в нього так званої візуальності, зовнішньої привабливості. І справа тут не стільки в привабливості та красі рис обличчя, скільки в бездоганності фігури (постави). Шляхетна постава (пряма хода, зібраність, пластичність) виражає внутрішню гідність, упевненість педагога. Сутулість, «зажатість», опущена голова, млявість рук, здебільшого свідчать про внутрішню слабкість, невпевненість у собі. Емоційний стан, внутрішня налаштованість учителя фізичної культури повинна виражатися в його позі: положенні частин тіла (голови, шиї, тулуба, рук, ніг). У цьому випадку вчителя хочеться слухати, стежити за його діями. Артистизм передає всім манерам вчителя одну загальну рису – рух до людей, підвищену чуйність до навколишніх і вміння знайти таку форму спілкування з іншою особистістю, яка дозволить йому зберегти особистість і гідність.

Зовнішній артистизм. Одним із критеріїв оцінки артистизму вчителя фізичної культури є його красномовність, виразність, звучання голосу, вміння навчати і переконувати, володіння словом (розповідь, пояснення, демонстрація). У його професійній роботі необхідно вміло використовувати *кінетичні засоби*: «невербальний засіб спілкування,

кінетика з мовою тіла, *тілесну експресію* – виразність, зовнішнє вираження емоційних переживань в чітких рухах, міміці, голосі і жестах, *пластику поведінки* – система дій і вчинків, які мають моральне значення й підлягають моральній оцінці не залежно від того, для чого їх розроблено.

Акторська майстерність визначається в окремій області, як майстер, що є спеціалістом, який досяг високої майстерності в своїй справі. Видатний драматург К. С. Станіславський дотримувався такої думки, що акторське мистецтво формується на принципах естетики театру, навчання про етику актора та артистичній техніці, володіння виразністю. Видатний педагог А. С. Макаренко висловив думку, що педагогічна майстерність – це знання виховного процесу, наявність виховних умінь. Педагог констатує: «Я на досвіді прийшов до переконання, що вирішує питання майстерності, яке базується на умінні й кваліфікації». Він доводив ряд положень, яких треба дотримуватися: мистецтво постановки голосу, мистецтво тону, погляд, поворот, як стояти, як сидіти, як піднятися зі стільця, з-за столу, як посміхнутися, подивитися, і в цьому є велика майстерність [6].

Фахівці різних галузей доводять, що здібності до імпровізації традиційно можна вважати артистизмом. Ю. К. Бабанський вказує та уточнює, що до таких рис майстерності педагогічної праці належить правильний аналіз педагогічної ситуації і вибір оптимального педагогічного рішення, творчий стиль діяльності та повага до особистості учня. Завжди треба пам'ятати вислів А. С. Макаренка: учні пробачать своїм вчителям і строгість, і сухість, і навіть прискіпливість, але ніколи не пробачать поганого знання своєї справи. Учні цінують у педагога-вихователя впевненість і чіткі знання, вміння володіти мистецтвом «золоті руки», небагатословність, постійну готовність до праці, ясні думки, знання виховного процесу, виховання знань, умінь і навичок. Крім того, успіху у виховній роботі педагога сприяють й інші здібності, які допомагають установити з учнями тісний контакт, здобути авторитет серед них. Це саме на спортивних, артистичних, літературних, музичних, хореографічних, художніх, технічних та інших спеціальних здібностях базуються відповідні вміння (табл. 1).

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13	Володіння чуттєвістю (голос і тіло)	голос і тіло з великою чуттєвістю і безпосередністю, моментально і точно передавати найтонші майже невольними відчуженнями	педагогічний процес навчально-виховний процес в ході уроку	розвивати уміння говорити, розуміти мову тіла	«техніка гри	85	15	-	65	35	-
14	Здібність показувати обличчя	це вміння скинути в класі маски турбот, хвилювань, негараздів		розвивати вміння «читати обличчя»	форми самовираження	35	60	5	25	65	10
15	Здібність показувати жести	здатність показувати обличчя і жести, тільки те, що відноситься до справи допомагає здійснити УВЗ	на уроці фізичної культури, та інші заходи	розвиток та навчання жестів	«техніка гри	75	10	15	70	25	5
16	Виразність	розглядається як наслідок і великий показник свідомості читання: достатня звучність, чіткість і правильність вимови, чітке передавання думок автора, прослідковуються в читанні почуттів і настрою	в ході проведення заходів	розвиток візуального контакту	введення учнів на «ігровий рівень»	55	40	5	50	40	10
17	Впливовість	навчати дитину віри в себе, відкривати йому себе, свою душу, свій внутрішній світ	в процесі педагогічної діяльності	навчитися дії	переживання свого емоційного відношення до діяльності	55	30	15	55	45	-
18	Емоції	емоційна сприйнятливість, психологічна проникливість, культура слова та емоційний стан	в навчально-виховному процесі	уміння управляти своїм емоційним станом	-	50	40	10	60	35	5

Шкали: 2** - у більшості; 1** - у половині; 0** - у невеликій кількості випробовуваних

Нами було проведено опитування студентів випускних курсів ДДПУ та вчителів фізичної культури ЗОШ м. Слов'янська з основних питань, які відносяться до педагогічного артистизму. Було запропоновано 18 питань, які відображали поняття артистизму. Відповіді на анкети студентів і вчителів було оцінено за шкалою (2 – у більшості, 1 – у половини, 0 – у невеликої кількості опитуваних). Як показали результати опитування, кращі показники в 20 студентів за такими компонентами (поняттями) – чарівність 80%, особливий погляд – 65%, особливий ритм мови – 65%, компетентність – 90%, володіння чуттєвістю (голос і тіло) – 85%, здібність жестикуляції – 75%, виразність – 55%, впливовість – 55%.

У 20 вчителів фізичної культури були отримані такі результати: особливий голос – 85%, особливий розум – 80%, імпровізація – 55%, природність – 65%, людяність – 90%, настрої – 90%, здатність до співпереживання – 65%, володіння словом – 65%, здібність показувати обличчя – 65%, впливовість – 55%, емоції – 60%.

Розглядаючи педагогічний артистизм як складову навчального процесу у ВНЗ і у професійній діяльності вчителів фізичної культури, ми прийшли до такого висновку, що у формуванні сучасних засобів, методів і форм роботи підвищується ефективність. Це в першу чергу: педагогічне новаторство, новизна, організаційний підхід, інтуїція та знання наукового плану, авторитетне керівництво, яке здатне подолати педагогічні труднощі, уміння володіти педагогічною технікою, яку використовують для ефективного навчання. Система методів педагогічного впливу на окремих учнів колективу, вибір правильного стилю у зверненні до вихованців, управління увагою, чуттям, навиками управління і демонстрації свого відношення до вчинків учнів розглядається як комплекс властивостей особистості, який забезпечується високим рівнем самоорганізації професійної діяльності, професійними знаннями, педагогічними здібностями [1; 3; 4; 5; 6].

Висновки і перспективи подальших досліджень

1. Розглянута вихідна частина педагогічного артистизму – педагогічні здібності, які мають відношення до різних сторін особистості студентів і вчителів фізичної культури (внутрішній і зовнішній) артистизм.

2. У ході анкетування була визначена психолого-педагогічна характеристика компонентів майстерності артистизму студентів і вчителів фізичної культури в різних формах навчання.

3. Зроблено узагальнення методів педагогічного впливу на окремих учнів, колективи, за рахунок яких підвищується ефективність педагогічного артистизму.

4. Проаналізовано рівні (шляхи) понять артистизму студентів-випускників і вчителів фізичної культури м. Слов'янськ.

Проблеми та перспективи подальшого педагогічного артистизму багатогранні. Роль і місце артистизму як при навчанні, так і при викладанні може мінятися і удосконалюватися в процесі навчання діяльності студентів і професійній діяльності вчителів фізичної культури. Розроблена психолого-педагогічна характеристика поняття артистизму допоможе вплинути на якість особистості і накопичувати професійні знання, уміння і навички, які з часом переходять в педагогічний досвід.

Література

1. Булатова О.С. Педагогический артистизм: учеб. пособие для студентов ВНЗ / О.С. Булатова, – М.: Академия, 2001. – 240 с.
2. Великий тлумачний словник української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т.Бесел. – К.: Ірпінь: ВТР «Перун», 2001. – 1440 с.
3. Волкова Н.П. Професійна педагогічна комунікація. / Н.П. Волкова. – К.: Академія, 2006. – 286 с.
4. Мищенко А.И. Педагогический артистизм / А.И. Мищенко. – Новосибирск: НППУ, 1991. – 192 с.
5. Педагогічна майстерність : підручник / За ред. І.А.Зязюна. – К.: Вища шк. 1997. – 349 с.
6. Педагогічна майстерність : підручник / За ред. І.А.Зязюна ; 2-е вид. – К.: Вища шк., 2004. – С. 92–111
7. Сметанкин М.И. Профессиональные способности педагога: Акмеология воспитания и обучения / М.И. Сметанкин. – М.: МПСИ, Флинта, 1998. – 368 с.
8. Формування соціокультурного досвіду молодших школярів засобами театральної педагогіки: автореф. ... дис. канд. пед. наук / Р. М. Калько. – Луганськ, 2012. – 20 с.

ФОРМИРОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО АРТИСТИЗМА НА УРОКЕ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

С. Н. Борщев, В. Е. Бондарчук

В статье рассмотрены основные компоненты педагогического артистизма, которые относятся к различным аспектам личности студентов

и учителей физической культуры (внутренний и внешний). Данное исследование осуществлено с помощью психолого-педагогической характеристики. Сделано обобщение методов педагогического воздействия на отдельных учащихся, коллективы, благодаря которым повышается эффективность, педагогическое новаторство, новизна, организационный подход, интуиция, знания нового плана, авторитетное руководство, и тому подобное. Проанализированы уровни понятий артистизма студентов и учителей физической культуры.

Ключевые слова: педагогический артистизм, педагогические способности, мастерство, эффективность, формирование современных средств, методов, форм, анкетирование.

FORMATION OF PEDAGOGICAL ARTISTRY AT THE PHYSICAL CULTURE LESSON IN SECONDARY SCHOOL

S. M. Borshchov, V. Ye. Bondarchuk

The article describes the main components of pedagogical artistry that relate to various aspects of the personality of the students and teachers of physical culture (internal and external). This study is carried out with the help of psychological and pedagogical characteristics and contained components of the skill. The generalization of methods of pedagogical influence on individual students and groups of people is made, thanks to which increases the efficiency, educational innovation, innovation, organizational approach, intuition, knowledge of the new plan, reputable leadership, and the like. The levels of concepts of artistry of students and teachers of physical culture are analyzed.

Key words: Pedagogical artistry, pedagogical abilities, skill, efficiency, formation of modern means, methods, forms, questionnaires.

Борщов Сергій Миколайович – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент кафедри теоретичних, методичних основ фізичного виховання і реабілітації факультету фізичного виховання Донбаського Державного педагогічного університету (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: plast-slav@yandex.ru

Borshchov Serhii Mykolayovych – Candidate of Sciences in Physical Education and Sport, Associate Professor of the Department of Theoretical and Methodological Basis of Physical Education and Rehabilitation of the Faculty of Physical Education of Donbas State Pedagogical University (Sloviansk, Ukraine). E-mail: plast-slav@yandex.ru

Бондарчук Вікторія Євгенівна – студентка факультету фізичного виховання Донбаського Державного педагогічного університету (м. Слов'янськ, Україна).

Bondarchuk Victoriia Yevhenivna – student of the Faculty of Physical Training of Donbas State Pedagogical University (Sloviansk, Ukraine).